ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ЕТАПИ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО УДОСКОНАЛЕННЯ

БУРДОЛЬ В. В. - аспірант Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний Інститут»

ORCID:0000-0003-0776-4612

УДК 343.1

DOI: https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.1.31

Стаття присвячена дослідженню процесуального порядку та етапів провадження із застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Відзначено, що з урахуванням процесуальних особливостей (мети, завдань, кола учасників, послідовності дій, засобів та порядку діяльності, процесуальних рішень) ця кримінальна процесуальна діяльність може бути охарактеризована як відносно самостійне кримінальне провадження. Зазначено, що таке самостійне процесуальне провадження здійснюється у специфічній кримінальній процесуальній формі, що впливає на формування власного процесуального порядку його реалізації. У статті визначено систему етапів провадження із застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: етап надходження та прийняття заяв (повідомлень) або отримання іншої інформації про наявність загрози для осіб, які мають право на захист; етап перевірки отриманої заяви (повідомлення) уповноваженим органом; етап прийняття рішення про застосування заходів забезпечення безпеки або про відмову в їх застосуванні; передання рішення для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки; безпосереднє застосування заходів забезпечення безпеки; скасування заходів забезпечення безпеки; оскарження рішення про відмову в застосуванні захисних засобів чи їх скасування; контроль за забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, членів їхніх сімей та близьких родичів. У статті наведені етапи охарактеризовано з погляду їх відповідності та опосередкування вимогами кримінальної процесуальної форми. Запропоновано заходи для подальшого вдосконалення діяльності з забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства.

Ключові слова: кримінальне провадження, кримінальне процесуальне право, кримінальна процесуальна форма; провадження з забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, гарантії прав та свобод особи.

Постановка проблеми

Кримінальне провадження у науці кримінального процесу характеризують як «врегульована нормами кримінального процесуального законодавства діяльність оперативних підрозділів, органу досудового розслідування, прокурора, слідчого судді та суду [1, с. 7]. Однак поза її упорядкування нормами кримінального процесуального права вона втрачає ознаки законного способу притягнення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, до відповідальності, чи процедура такої діяльності не буде відповідати вимогам законності, справедливості тощо. Саме завдяки правовому регулюванню вона отримує впорядкованість та правову визначеність. Зокрема і в частині застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві. Найбільш виразним проявом правового регулювання кримінального провадження є поняття «кримінальна процесуальна форма». І саме її удосконалення є

основним засобом підвищення ефективності кримінального провадження, забезпечення дотримання прав і свобод особи у цій сфері. У тому числі і права особи на безпеку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Тематику прав особи у кримінальному провадженні, зокрема права на безпеку, проблематику застосування заходів її забезпечення досліджували такі вчені як: В.В. Бурлака, С.В. Гайду, І.В. Гловюк, О.О. Гриньків, Б. М. Качмар, В.В. Корецька, О.П. Корецький, А.О. Ляш, В.І. Маринів, П.С. Михайлов, А.М. Орлеан, А.В. Свінцицький, П.В. Серебрянський, В.М. Тертишник, Г.К. Тетерятник, М.С. Цуцкірідзе, О.Г. Шило та інші. Разом із тим, аспект процесуальної форми та структури провадження із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства не був предметом окремого наукового дослідження. Однак, з огляду на потребу подальшого вдосконалення кримінального провадження відповідно до вимог міжнародних і європейських стандартів у сфері кримінального судочинства, це питання не втрачає своєї актуальності.

Постановка завдання

Метою статті є дослідження етапів провадження та характерних особливостей процесуального порядку застосування (скасування) заходів безпеки особи під час кримінального провадження та опрацювання пропозицій щодо шляхів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу

Досліджуючи питання безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, її забезпечення слід зауважити, що відповідна кримінальна процесуальна діяльність існує як специфічне явище. Її виділяє певна своєрідність, самостійність та процесуальна особливість здійснення. У науці кримінального процесу для позначення окремих явищ, які характеризують відносно відокремлені частини кримінального процесу, використовується поняття «кримінальне процесуальне провадження». Найбільш змістовно його опрацьовано В.М. Трофименком, який вказує, що структуру кримінального процесу та його процесуальну форму можна характеризувати за предметною ознакою, тобто за процесуальними провадженнями, що виділяються за певними критеріями [2, с. 205]. І з урахуванням аналізу наукових джерел та законодавства науковець сформулював дефініцію поняття «кримінального процесуального провадження», яка змістовно відображує ознаки цього явища [3, с. 266; 4, с. 175]. Запропонований ним погляд варто підтримати.

Аналізуючи наведене В.М. Трофименком визначення вказаного поняття, відмітимо, що ознаками, які у ньому відображено (частина кримінального процесу, комплекс взаємопов'язаних процесуальних дій, спрямування на досягнення конкретного правового результату, залучення до вирішення завдань кримінального провадження, предметна характеристика дій, особливий процесуальний порядок, відповідні процесуальні рішення), кримінальна процесуальна діяльність з забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, може бути охарактеризована як кримінальне процесуальне провадження. Зокрема досліджуваний нами аспект кримінальної процесуальної діяльності має власну спрямованість і безпосередньо не пов'язані з тими відносинами, які виникають у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, але ними обумовлений. Тому ця діяльність нами й охарактеризована як окреме провадження. Зауважимо, що таке самостійне процесуальне провадження здійснюється в особливій кримінальній процесуальній формі. Це впливає на формування специфічного процесуального порядку його реалізації, який за своїм характером та змістом втілюється в окреме самостійне процесуальне провадження, а саме процесуальне провадження з забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

З урахуванням наведеного, виходячи з підтриманої позиції В.М. Трофименка, надамо характеристику забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, як самостійного процесуального провадження через такі його ознаки як: 1) власна мета (належне відправлення пра-

восуддя); 2) відносна самостійність; 3) становить комплекс взаємопов'язаних процесуальних дій та рішень; 4) здійснюються уповноваженими суб'єктами; 5) має власний предмет процесуальних відносин (застосування/скасування заходів забезпечення безпеки); 6) має особливий процесуальний порядок здійснення; 7) реалізується завдяки специфічним засобам її здійснення – заходам забезпечення безпеки; 8) формалізується у відповідних процесуальних рішеннях (про застосування або про скасування заходів забезпечення безпеки).

Звернемо увагу, що основу процесуального провадження як різновиду кримінальної процесуальної діяльності, як зауважує В.М. Трофименко, становить комплекс взаємопов'язаних і взаємообумовлених процесуальних дій [3, с. 266; 4, с. 175]. Проаналізуємо етапи діяльності, яка виникає у зв'язку з діями з забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, та визначимо елементи їх кримінальної процесуальної форми.

Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» попередньо дає підстави виділити такі етапи досліджуваної діяльності як: 1) встановлення приводу для вжиття заходів забезпечення безпеки; 2) перевірка заяви (повідомлення) уповноваженим органом; 3) прийняття рішення (постанови або ухвали) про застосування заходів забезпечення безпеки; 4) передання рішення для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки; 5) безпосереднє застосування заходів забезпечення безпеки; 6) скасування заходів забезпечення безпеки [5].

У науці кримінального процесу це питання також було предметом аналізу. Так, відмітимо працю О.Г. Шило, В.І. Маринів [6, с. 161] та науково-методичні рекомендації «Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя» за редакцією М.С. Цуцкіридзе, Г.К. Тетерятник, В.В. Бурлака, В.Є. Тарасенко, С.В Гайду [7, с. 31]. Аналізуючи ці позиції та порівнюючи їх, зауважимо, що певна різниця у них стосується віднесення як окремого етапу дій з перевірки отриманої інформації, а також виділення як етапу оскарження відповідного рішення. Але в цілому основні етапи застосування заходів забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства авторами вказано доволі повно. І наведені позиції базується, як вважаємо, на аналізі норм чинного законодавства. На наш погляд, беручи до уваги норми Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», етап перевірки, варто віднести до частини досліджуваного провадження. Адже за змістом та характером дій, а також їх наслідком – це самостійна самтина цього провадження, яка має власне завдання і юридично значущі наслідки. Щодо етапу оскарження, то його доцільно включити в систему етапів вказаного провадження, але як факультативний. Цей висновок базуємо на аналогії з загальною будовою стадій кримінального провадження, зокрема таких як провадження в суді апеляційної та касаційної інстанції. Тож приєднаємося до думки О.Г. Шило, В.І. Маринів, що оскарження рішення про відмову в застосуванні захисних засобів чи їх скасування має ознаки окремого етапу цього провадження [6, с. 161].

Також вважаємо за можливе доповнити систему етапів цієї кримінальної процесуальної діяльності таким елементом як контроль за забезпеченням безпеки. Такий висновок робимо з урахуванням положень ст. 28 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Обґрунтовуємо це як комплексним характером інституту забезпечення безпеки особи у кримінальному судочинстві (що потребує не тільки реалізації заходів, а й контролю за їх застосуванням), так і тим, що під час такої контрольної діяльності вирішуються власні завдання (законності, повноти та обґрунтованості застосованих заходів).

У такий спосіб провадження з застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, вважаємо можливим презентувати у вигляді наступної системи взаємопов'язаних етапів: 1) етап надходження та прийняття заяв (повідомлень) або отримання оперативної чи іншої інформації про наявність відповідної

загрози для осіб, які мають право на захист; 2) етап перевірки отриманої заяви (повідомлення) уповноваженим органом; 3) етап прийняття рішення (постанови або ухвали) про застосування заходів забезпечення безпеки або про відмову у їх застосуванні; 4) передання рішення для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки; 5) безпосереднє застосування заходів забезпечення безпеки; 6) скасування заходів забезпечення безпеки; 7) оскарження рішення про відмову у застосуванні захисних засобів чи їх скасування; 8) контроль за забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів.

Розглянемо ці етапи провадження з застосування заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, більш докладно з погляду їх опосередкування вимогами кримінальної процесуальної форми.

Перший етап – це надходження та прийняття заяв (повідомлень) або отримання оперативної чи іншої інформації про наявність загрози життю, здоров'ю, житлу чи майну осіб, які мають право на захист. Розглядаючи досліджувану діяльність як частину кримінального провадження, зазначимо, що і загальні правила, які застосовуються до цього етапу мають відповідати загальним вимогам кримінальної процесуальної форми. Зокрема визначеним у ст. 214 КПК України, адже в інформації про протиправні посягання, які свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну особи (ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві») переважно йдеться про кримінальні правопорушення. Тож і порядок надходження та прийняття відповідних заяв (повідомлень) має відповідати встановленому у КПК України порядку. Відмітимо, що якщо заява (повідомлення) про загрозу безпеці особи-учаснику кримінального провадження надійшли до органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчого судді, суду, то відповідно до ч. 2 ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» вони мають направити заяву (повідомлення) відповідному органу досудового розслідування для початку досудового розслідування [5].

Як пропозиція до удосконалення процесуальної форми цього етапу, враховуючи реальний характер загрози та наслідки її для життя, здоров'я, житла і майна особи, вважаємо за доцільне вимогу негайності, яка фактично міститься у приписах ч. 1 ст. 214 КПК України, нормативно закріпити у Законі України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Тобто передбачити, що реагування уповноважених органів на заяви (повідомлення) про небезпеку учасника кримінального провадження приймаються та на них здійснюється реагування негайно.

У межах цього етапу відбувається виявлення підстав і приводів для вжиття заходів забезпечення безпеки. Науковці вказують, що законодавець чітко визначив підстави і приводи для вжиття заходів забезпечення безпеки, адже для прийняття будь-якого процесуального рішення у кримінальному провадженні потрібні приводи і підстави. Так, підставою для вжиття заходів забезпечення безпеки осіб, які мають право на забезпечення безпеки, є дані, що свідчать про наявність реальної загрози їх життю, здоров'ю, житлу і майну [7, с. 31]. Підстави і приводи доволі змістовно передбачені у ст. 20 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

Зі свого боку зауважимо існує певна неузгодженість у регламентації питання приводів для вжиття заходів забезпечення безпеки між Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» та КПК України. Так, ст. 20 цього закону передбачає, що таким приводом може бути заява учасника кримінального судочинства, члена його сім'ї або близького родича. Водночас КПК України як для підозрюваного, обвинуваченого (п. 12 ч. 3 ст. 42), свідка (п. 8 ч. 1 ст. 66), перекладача (п. 4 ч. 2 ст. 68), експерта (п. 7 ч. 3 ст. 69) тощо передбачає їх право заявляти клопотання про забезпечення безпеки щодо себе, членів своєї сім'ї, близьких родичів, майна, житла тощо. Вважаємо за доцільне при

формулюванні норм, які визначають процесуальний статус учасника кримінального судочинства, перелік яких наведено у ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», включати формулювання за зразком п. 5 ч. 1 ст. 66 КПК України, яка передбачає права потерпілого, а саме: за наявності відповідних підстав - на забезпечення безпеки щодо себе, близьких родичів чи членів своєї сім'ї, майна та житла. Це більшою мірою відповідає та сприяє реалізації під час кримінального провадження змісту ст. 3 Конституції України.

Наступним етапом досліджуваного провадження є перевірка отриманої заяви (повідомлення) або отриманої оперативної та іншої інформації про наявність загрози для осіб, які мають право на безпеку, уповноваженим органом. Вказується, що перевірка даних, що свідчать про загрозу життю, здоров'ю, житлу і майну особам, які мають право на забезпечення безпеки, є обов'язковим елементом, що визначає якість отриманої інформації та можливість її подальшого використання [7, с. 33]. З приводу змісту цього етапу законодавець наводить наступну норму, що орган, який одержав заяву або повідомлення про загрозу безпеці особи, зобов'язані перевірити цю заяву (повідомлення) і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках – негайно прийняти рішення про застосування або про відмову у застосуванні заходів безпеки» [5].

Однак є певні зауваження щодо процесуальної регламентації цього етапу. Так, по-перше, відсутності вказівки з боку законодавця на спосіб здійснення такої перевірки (вважаємо, що перевірка заяви (повідомлення), що свідчать про наявність реальної загрози особі-учаснику кримінального провадження, має бути здійсненна з урахуванням вимог ч. 3 ст. 214 КПК України або шляхом проведення оперативно-розшукової діяльності). По-друге, певним чином існує невідповідність між строком з моменту отримання від особи заяви (повідомлення), що свідчать про наявність реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну окремих осіб, який зазначено у ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках – негайно) та строком зазначеним у ст. 214 КПК України (невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення). З погляду процесуальної природи джерела виникнення цих строків вони є спорідненими. На нашу думку, ці строки мають збігатися зі строками реагування на заяви і повідомлення про кримінальні правопорушення, визначеним у ст. 214 КПК України. Тож, визнаючи необхідність такої перевірки для ухвалення процесуального рішення, все ж таки варто ставити на перше місце безпеку особи. Такий підхід передбачає негайне прийняття рішення про застосування або про відмову у застосуванні заходів безпеки, а вже після його ухвалення провести у строк не більше трьох діб таку перевірку. До речі, схожа за змістом правова ситуація та механізм її розв'язання реалізовані щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи (ч. 3 ст. 233 КПК України). Тому ч. 2 ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» має бути змінена у бік посилання пріоритету захисту безпеки особи.

Після перевірки заяви (повідомлення) та підтвердження наявності реальної загрози життю, здоров'ю, житлу і майну відповідної особи відбувається етап прийняття рішення (постанови, ухвали) про застосування заходів забезпечення безпеки або про відмову у їх застосуванні. Враховуючи правову природу діяльності під час цього етапу, його процесуальна форма має відповідати вимогам гл. 5 «Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення» (ст. 110), а також гл. 29 «Судові рішення» (ст. ст. 369-372) КПК України. Важливість цього етапу полягає у тому, що саме рішення є тим кроком, який юридично перетворює приводи та підстави на владне рішення уповноважених осіб про застосування (скасування) заходів безпеки. Але зауважимо, що у ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» це питання належним чином не врегульовано. Тому вважаємо важливим вказати у цьому законі, що відповідне рішення має відповідати вимогам, зазначеним у ст.ст. 110, 369-

372 КПК України, але з урахуванням вжиття заходів до нерозголошення відомостей про осіб, взятих під захист (забезпечення конфіденційності відомостей про особу).

Після ухвалення рішення у кримінальному провадженні настає стадія виконання рішення, коли ухвалене рішення (постанова або ухвала) повинно бути передано для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки (ст. 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»). Приміром, йдеться про підрозділи особливого призначення Національної поліції України, Центр спеціальних операцій боротьби з тероризмом, захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів Служби безпеки України.

Однак, є питання до процесуальної форми передання для виконання рішення (постанови або ухвали) про застосування заходів забезпечення безпеки або про відмову у застосуванні заходів безпеки. Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» у ст. 22 це питання обходить. Звісно, воно може регламентуватися відомчими нормативно-правовими актами, але ж це суперечить ст.ст. 1, 9 КПК України. Тож спосіб передання вказаного рішення має бути визначеним актами кримінального процесуального законодавства. Вважаємо, що правовою основою такого передання є ст.ст. 21, 36, 40, 40-1 КПК України, які встановлюють обов'язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та інших фізичних осіб виконувати законні вимоги та процесуальні рішення суду, прокурора, слідчого, дізнавача. Також процесуальну форму передання рішення для виконання становлять вимоги, якими регламентована взаємодія правоохоронних органів – це доручення прокурора, слідчого, дізнавача. Таке доручення дізнавач, слідчий, прокурор має надсилати разом з відповідною постановою керівнику спеціального підрозділу для виконання. Стосовно суду, то доцільно застосовувати механізм, визначений ст. 535 КПК України, яка передбачає, що суд разом зі своїм розпорядженням про виконання судового рішення надсилає його копію відповідному органу чи установі, на які покладено обов'язок виконати судове рішення [8]. Завершує цей етап надсилання органом, який здійснює заходи, до слідчого, дізнавача, прокурора, суд, інформації про вжиті заходи безпеки та їх результати (ч. 3 ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»). Але при передачі відповідних відомостей (рішень, доручень, інформації) мають бути безумовно вжиті заходи до збереження конфіденційності відомостей про осіб, взятих під захист.

Етап безпосереднього застосування заходів забезпечення безпеки (встановлення переліку необхідних заходів і способів їх реалізації). Як зауважують науковці, з моменту отримання відповідного рішення (постанови або ухвали) про забезпечення безпеки органи, які здійснюють заходи безпеки, мають безпосередньо застосувати конкретні заходи забезпечення безпеки (встановити перелік необхідних заходів і способів їх реалізації). Орган, якому доручено здійснювати заходи безпеки, встановлює перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами і необхідністю усунення існуючої загрози [9, с. 333]. Відмітимо, що беручи до уваги те, що заходи безпеки можна поділити на: процесуальні заходи безпеки та позапроцесуальні заходи безпеки [10, с. 88], то відповідно і різниться орган та механізм їх застосування. Так, процесуальні заходи безпеки, приміром, закрите судове засідання або проведення упізнання особи поза візуальним та аудіоспостереженням того, кого впізнають, здійснює безпосередньо суд або дізнавач, слідчий, прокурор. Тоді як застосування таких позапроцесуальних заходів безпеки як, приміром, особиста охорона, охорона житла і майна, покладаються на спеціальні підрозділи. Водночас згідно з вимогами ч. 3 ст. 22 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» орган, якому доручено здійснення заходів безпеки, встановлення переліку необхідних заходів (процесуальних та позапроцесуальних) і способів їх реалізації здійснює керуючись конкретними обставинами

справи і необхідністю усунення існуючої загрози. Щодо останнього моменту, то звернемо увагу на важливість перевірки заяви (повідомлення) та оцінки отриманих в результаті її проведення даних, які будуть характеризувати характер, ступінь реальності загрози життю, здоров'ю, житлу і майну відповідних осіб. Саме ці дані повинні бути враховані, звісно поряд з обставинами кримінального провадження, при встановленні переліку необхідних заходів забезпечення безпеки та способів їх реалізації.

Наступним етапом є етап скасування заходів забезпечення безпеки. Підстави для виникнення відповідних правовідносин наведено у ст. 21 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Звертаємо увагу на необхідність отримання відповідних даних, які підтверджують наявність підстав та які знаходять своє відображення у приводах для цього. У тому числі це не виключає необхідності проведення їх перевірки, як процесуальними, так і оперативно-розшуковими заходами. Це важливо. І варто підтримати О.О. Гриньків, А.О. Ляш, що безпідставне або передчасне рішення може зашкодити життю, здоров'ю чи іншим інтересам особи, яка підлягає захисту, чи яку убезпечують від протиправних посягань згідно з чинними законами України [11, с. 152].

Відмітимо, що як про рішення про застосування, такі про рішення про скасування заходів забезпечення безпеки в письмовій формі повідомляється заявник. З цього приводу вказується фахівцями, що в законі не передбачена процесуальна форма такого повідомлення, тому необхідно доповнити частину 5 ст. 23 Закону реченням такого змісту: «До письмового повідомлення додають копію відповідної постанови чи ухвали» [12, с. 15]. З цією пропозицією варто погодитися, адже вона створює підґрунтя для належної реалізації наступного етапу – етапу оскарження відповідного рішення.

Етап оскарження рішення про відмову у застосуванні заходів забезпечення безпеки чи їх скасування був означений як факультативний, Поряд з цим розглядаємо його як невід'ємну частину цього провадження. Його значення полягає у наданні можливості зацікавленим особам оскаржити дії або бездіяльність уповноважених державних органів, які приймають рішення про застосування заходів безпеки, та органів, які здійснюють заходи безпеки. Тож цей етап виступає проявом засади забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності (ст. 24 КПК України) та є гарантією прав особи, яка потребує захисту як учасник кримінального провадження. Процесуальна форма цього етапу стосується подання, прийняття та розгляду уповноваженими особами (прокурором, вищим органом, що забезпечує безпеку, а також судом) скарг від осіб, вказаних у ст. 2 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Враховуючи комплексний характер досліджуваного інституту, варто зазначити, що фактично лише оскарження до суду відповідного рішення регламентовано КПК України та має свої процесуальні форми (гл. 26). Решта способів оскарження фактично має характер адміністративної процедури. Однак це не відповідає характеру цих відносин. Тому доцільно передбачити загальний процесуальний порядок оскарження рішення про відмову у застосуванні засобів забезпечення безпеки чи їх скасування, що варто відобразити у базовому законі. З цього приводу привертає до себе увагу процесуальна роль, яку відіграє на досудовому розслідуванні прокурор, що надає йому значні можливості для нагляду за законністю застосування заходів безпеки та розгляд відповідних скарг.

Останній етап – етап контролю. Його значення полягає, по-перше, у забезпечені дотримання умов, порядку та підстав застосування або скасування заходів забезпечення безпеки задля сприяння виконання відповідним інститутом мети його запровадження, по-друге, у гарантуванні дотримання прав та законних інтересів осіб узятих під захист та забезпечення реального їх захисту від протиправних посягань, по-третє, здійсненні контролю за діяльністю органів, які застосовують заходи забезпечення безпеки, щодо відповідності цих заходів конкретними обставинами справи та необхідності

усунення існуючої загрози особи та спрямованості їх на створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя. Але зауважимо, що виходячи зі змісту ст. 28 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» суб'єктами контролю виступають відповідно Національна поліція, Служба безпеки України чи центральний орган виконавчої влади з питань виконання покарань, тобто органи адміністративної юрисдикції. Фактично мова йде про контроль за забезпеченням безпеки учасників кримінального судочинства, членів їх сімей та близьких родичів, який здійснюється шляхом застосування позапроцесуальних заходів забезпечення безпеки. На нашу думку, це не відповідає кримінальному процесуальному характеру досліджуваного інституту та процесуальній формі реалізації частини заходів. Таке становище позбавляє можливості зокрема прокурора, керівника органу досудового розслідування та керівника органу дізнання здійснювати відповідний процесуальний контроль. Тож вважаємо, що відповідна норма може бути удосконалена завдяки розширенню кола органів (посадових осіб), які уповноважені здійснювати контроль у цій сфері. У такому разі процесуальну форму цього етапу становитимуть як дії передбачені КПК України в порядку здійснення процесуального контролю прокурором, керівником органу досудового розслідування та керівником органу дізнання, так і дії в порядку адміністративного контролю органами виконавчої влади, які залучені до діяльності у цій сфері з приводу застосування заходів забезпечення безпеки.

Висновки

Узагальнюючи наведене, варто зазначити важливу роль виділення системи етапів провадження із застосування (або скасування) заходів забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також визначення процесуальної форми їх реалізації на теоретичному та методологічному рівнях. Поряд із цим, проведений аналіз засвідчив необхідність пошуку шляхів подальшого вдосконалення діяльності із забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства. Частиною вирішення цього завдання є опрацювання питань напрямів підвищення дієвості цього правового інституту, зокрема з урахуванням закордонного досвіду у цій сфері. Це розглядається як перспективний напрям подальших наукових досліджень зазначеного питання.

Література

1. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2013. 824 с.

2. Трофименко В. М. Процесуальна форма: сутність і значення у кримінальному судочинстві. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 120. С. 202–209.

3. Трофименко В. Актуальні питання системи кримінального процесу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : Право. 2014. Вип. 25. С. 265–269.

4. Трофименко В. Кримінальне процесуальне провадження: поняття та ознаки. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2014. № 1. С. 169–177.

5. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон від 23 грудня 1993 року № 3782-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0065414-18#Text (дата звернення: 06.08.2024).

6. Шило О., Маринів В. Державний захист суддів, працівників суду, правоохоронних органів та осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, як гарантія здійснення правосуддя у кримінальних справах. *Вісник Академії правових наук України*. Х. : Право, 2000. № 2(21). С. 157–166.

7. Забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та інших осіб в інтересах правосуддя: наук.-метод. рек. / Цуцкіридзе М. С., Тетерятник Г.К., Бурлака В.В., Тарасенко В.Є., Гайду С.В. та ін. Одеса: 2022. 65 с.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон, кодекс від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text (дата звернення: 06.07.2024).

9. Тертишник В. М. Гарантії істини та захисту прав і свобод людини в кримінальному процесі: Монографія. Дніпропетровськ: 2002. 432 с.

10. Орлеан А. М. Процедура забезпечення безпеки учасників кримінального провадження: адаптація законодавства України до європейських стандартів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. № 3 (7). С. 87–92.

11. Гриньків О. О., Ляш А. О. Заходи забезпечення безпеки у кримінальному судочинстві : монографія. Тернопіль : Астон, 2012. 260 с.

12. Котова О. Д. Поняття та порядок застосування засобів забезпечення безпеки в кримінальному провадженні : автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 081 «Право». Миколаїв, 2021. 17 с.

Burdol Vadym,
PhD student of National Aerospace University «Kharkiv Aviation Institute»
ORCID:0000-0003-0776-4612

PROCEDURAL PROCEDURE AND STAGES OF APPLYING SECURITY MEASURES DURING CRIMINAL PROCEEDINGS AND WAYS TO IMPROVE IT

The article is devoted to the study of the procedural order and stages of proceedings for the application of measures to ensure the security of persons participating in criminal proceedings. It is noted that taking into account the procedural features (goals, objectives, circle of participants, sequence of actions, means and procedure of activity, procedural decisions), this criminal procedural activity can be characterized as a relatively independent criminal proceeding. It is noted that such independent procedural proceedings are carried out in a specific criminal procedural form, which affects the formation of its own procedural order of its implementation. The article defines a system of stages of proceedings on the application of security measures for persons participating in criminal proceedings: the stage of receipt and acceptance of applications (notifications) or receipt of other information about the presence of a threat to persons entitled to protection; the stage of verification of the received application (notification) by the authorized body; the stage of making a decision on the application of security measures or on the refusal to apply them; transfer of the decision for execution to the body entrusted with the implementation of security measures; direct application of security measures; cancellation of security measures; appeal of the decision to refuse to use protective measures or their cancellation; control over ensuring the safety of participants in criminal proceedings, members of their families and close relatives. The article describes the stages in terms of their compliance and mediation with the requirements of the criminal procedural form. Measures are proposed for further improvement of activities to ensure the safety of participants in criminal proceedings.

Keywords*: criminal proceedings, criminal procedural law, criminal procedural form; proceedings to ensure the safety of participants in criminal proceedings, guarantees of the rights and freedoms of the individual.*